

Руслана ОГІЄВСЬКА
(Батурич)

Вулик-дуплянка з фондової колекції НКЗ «Гетьманська столиця»

Окрасою фондової колекції заповідника «Гетьманська столиця» є оригінальний вулик-дуплянка з різним гербом Російської імперії. На вулику високохудожнє різьблення, тому можемо припустити, що він був виготовлений досвідченим майстром на замовлення. Саме про цей унікальний експонат і піде мова в нашій статті.

Вулик-дуплянка (фондовий номер: КВ-2-1278/Пр-11) нерозбірний, без дна, видовбаний з обрубка дерева. За висновками реставратора заповідника «Гетьманська столиця» В.М. Авули, вулик виготовлений із липи, деревина якої м'яка й гарно піддається обробці. Висота вулика 65 см, діаметр верхньої частини 38 см, нижньої – 40 см, товщина стінки 2 см. Вулик накритий дерев'яною кришкою, яка складається з двох частин: більша частина – 30 см, менша – 5,5 см. На лицьовій стороні вулика, в нижній його частині, знаходиться різьблений герб Російської імперії: коронований двоголовий орел, у правій лапі орел тримає скипетр, в лівій – державу; на грудях орла герб Московії: Юрій Змієборець (Георгій Победоносець) на коні вражає списом змія. В центральній частині вулика прорізано 6 отворів: 2 льотки прямокутної форми та 4 круглі отвори для вентиляції. На жаль, не відомо ні імені майстра, ні точної дати виготовлення. Можемо лише припустити, що вулик був виготовлений у ХІХ ст.

Аналізуючи різьблення, можна з упевненістю сказати, що робота була виконана талановитим майстром. Створення рельєфного зображення неможливо без певних знань співвідношення висоти і глибини рельєфу. Не дивлячись на розміри і висоту барельєфної та горельєфної різьби, майстер не використовував практику клейових з'єднань. Вся робота представляє собою суцільний дерев'яний мотив. Подібні два вулики, які оригінальні та мають різьблення у вигляді тварин (лев і левиця), знаходяться в фондовій колекції Конотопського історико-краєзнавчого музею ім. О.М. Лазаревського. Поряд із вирізьбленими малюнками знаходиться напис, який свідчить, що вулики були виготовлені в Батурич ХІХ ст. Кузьмою Петровичем Низовим, а в 1931 р. внутрішня частина вуликів була реконструйована під рамки пасічником М.П. Кирієм. На вуликах представлений скульптурний випуклий рельєф – різновид горельєфного різьблення. Зображення тварин виступає більше, ніж на половину, а деякі частини навіть відокремлюються від площини. Різьблення виконане в народному стилі, ймовірно, майстром-самоуком, на відміну від високохудожнього різьблення на вулику з пасіки П.І. Прокоповича.

При школі бджільництва П.І. Прокоповича знаходилися майстерні, у яких було розміщено верстаки для виготовлення та настроювання вуликів [1]. Для заохочення учнів, які виготовляли вулики, давали кращі харчі та платили винагороду у розмірі 50 коп. за кожний зроблений вулик [2]. В 1843 р. на пасіку Петра Івановича Прокоповича завітав Тарас Григорович Шевченко і ця зустріч надихнула його на написання картини «На пасіці», яка знаходиться в Національному музеї імені Т.Г. Шевченка у Києві. На картині зображений один із майстрів, який на пасіці П.І. Прокоповича майструє вулик-

дуплянку, а поряд його діти, які принесли батьку обід. На нижньому краю аркуша напис чорнилом: «Батько на пасіці, вулики довбає, а діточки обід несуть» [3]. Від'їжджаючи, Тарас Григорович навіть подарував на пам'ять срібну копійку восьмирічній доньці майстра, яка довгий час зберігалася в нащадка теслі, що працював у П.І. Прокоповича – Петра Петровича Пронченка [4].

До Батуринського історико-краєзнавчого музею вулик-дуплянка був переданий у 1975 р. директором Бахмацького народного музею, М.Г. Яременком (1909–1984). Народний музей був створений у 1960 р. з ініціативи Миколи Гнатовича, для якого не була байдужа історія рідного краю. Він говорив: «Бути чимось корисним людям у час заслуженого відпочинку, донести майбутньому поколінню історію села, Бахмащини, людей – найбільше моє бажання. В цьому моя насолода». За 10 років невтомної праці небагате оформлення музею компенсувало багатство самих експонатів, кількість яких становила 7700 одиниць [5].

У 1975 р. відбувалося вшанування пам'яті видатного пасічника Петра Івановича Прокоповича з нагоди 200-ліття від дня його народження. В Батурині, на території парку «Кочубеївський», сформували рівну алею, яку обсадили липами й установили пам'ятник П.І. Прокоповичу роботи скульптора Інни Коломієць [6]. У відреставрованому будинку генерального судді В. Кочубея відкрили історико-краєзнавчий музей. Частина експозиції була присвячена П. Прокоповичу, серед експонатів знаходився і переданий вулик-дуплянка.

Отже, взявши до уваги все вище перераховане можемо висловити припущення, що вулик-дуплянка знаходився на пасіці П.І. Прокоповича, яку після його смерті (1850) успадкував його син Степан Великдан. У 1863 р. останній придбав у Бату-

Вулики-дуплянки з фондової колекції
Конотопського краєзнавчого музею
ім. О.М.Лазаревського. XIX ст.

Вулик-дуплянка з фондової колекції
НКЗ «Гетьманська столиця»

рині територію Гончарівки – колишньої замиської резиденції гетьмана Івана Мазепи, де й розмістив пасіку. В 70-х роках ХІХ ст. до Батурина приїздив імператор Олександр ІІ. Він відвідав пасіку П.І. Прокоповича і, можливо, вулик був виготовлений з нагоди його приїзду. Адже за традицією, на пасіці П.І. Прокоповича, на честь кожного поважного гостя, їхніми іменами називали нові вулики з бджолами [7]. У П.І. Прокоповича була найбільша у світі промислова та показова пасіка. «Бджолиний завод» – так називав своє господарство Петро Іванович. Мед із його пасіки користувався великою популярністю. Його замовляв навіть імператорський двір.

Після несподіваної смерті С. Великдана (1879) територію було продано, а пасіку розкрадено. Це стверджують і старожили. Так, зі спогадів Івана Івановича Харетенка, жителя с. Пальчики, відомо: «після смерті Степана Петровича Великдана, сина П.І. Прокоповича, вулики з пасіки розібрали люди, хто продовжуючи справу розпочату П. Прокоповичем завів собі пасіку, хто для інших

потреб» [8]. Можливо серед цих вуликів був і вулик-дуплянка з різним гербом Російської імперії, який згодом потрапив до народного музею М.Г. Яременка.

На даний час вулик знаходиться в фондовій колекції заповідника «Гетьманська столиця», але в майбутньому в складі національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця» планується створення Музею ім. П. Прокоповича, і тоді вулик-дуплянка займе гідне місце в експозиції, де його зможуть оглянути всі бажаючі.

Джерела та література

1. *Прокопович П.І.* Вибрані твори у трьох томах / П.І. Прокопович. Т. 1. – Х. : Фактор, 2010. – С. 76.
2. Там само. – С. 84.
3. *Шевченко Т.Г.* Мистецька спадщина: Живопис, графіка 1830–1847 / Т.Г. Шевченко. – К. : Видавництво академії наук УРСР, 1987. – Т. 7, кн. 2. – С. 158.
4. *Демиденко Н.М.* Т.Г. Шевченко та П.І. Прокопович: духовні паралелі // Сіверщина в історії України : збірник наукових праць. – К. ; Глухів, 2013. – С. 341.
5. Село Бахмач: сторінки історії / Упор.: Гришко Н.Б., Пушенко В.О., Рула Г.С., Соловецький В.М. – Ніжин, 2013. – С. 234.
6. Батурин: історія в пам'ятках / За ред. Ребрової Н. – Ніжин, 2008. – С. 46.
7. *Прокопович П.І.* Вказана праця. – С. 246.
8. Науковий архів Національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця», ф. 14, ВО. 69–14, спр. 69, арк. 205–206.

Огієвська Р. Вулик-дуплянка з фондової колекції НІКЗ «Гетьманська столиця»

У статті йде мова про унікальний вулик-дуплянку з фондової колекції заповідника «Гетьманська столиця», який за переказами походить з пасіки відомого бджоляра Петра Івановича Прокоповича. Джерелом до написання стали історичні матеріали та спогади старожилів.

Ключові слова: вулик-дуплянка, герб, Петро Іванович Прокопович, народний музей, Микола Гнатович Яременко, пасіка.

Огиевская Р. Улей-дуплянка из фондовой коллекции НИКЗ «Гетманская столиця»

В статье идет речь об уникальном улье-дуплянке из фондовой коллекции заповедника «Гетманская столиця», который, по преданию, происходит с пасеки известного пчеловода Петра Ивановича Прокоповича. Источником для написания стали исторические материалы и воспоминания старожилов.

Ключевые слова: улей-дуплянка, герб, Петр Иванович Прокопович, народный музей, Николай Игнатьевич Яременко, пасека.

Ohiyevska R. The beehive-duplyanka from the funds collection of NHCR «The Hetman's Capital»

The article tells about the unique object – the beehive-duplyanka from the funds collection of NHCR «The Hetman's Capital». According to the legends this beehive origins from the apiary of famous beekeeper Petro Ivanovych Prokopovych. The work was written on the basis of the historical documents and the memories of old residents.

Key words: beehive-duplyanka, coat-of-arms, Petro Ivanovych Prokopovych, folk museum, Mykola Gnatovych Yaremenko, apiary.

[надійшло до редакції: 07.10.2014 р.]

УДК 903.02(477.41)«10/13»

Андрій ОЛЕНИЧ
(Вишгород)

Сировина гончарного виробництва з ремісничого посаду давньоруського Вишгорода

Пропри те, що археологічна кераміка визнана більшістю науковців як основне і потужне джерело пізнання історичної минувшини, а також джерело впевненого датування археологічних комплексів, багато в чому всебічне її вивчення ще справа майбутнього. Зокрема надзвичайно цікавим є вивчення гончарної сировини, комплексний підхід до нього дозволяє наблизитися до вирішення складних і дискусійних питань прив'язки гончарної продукції до конкретних виробничих центрів, районів тощо. Так для прикладу, цікавими в даному плані, були дослідження давньоруського поселення в с. Автуничі (Городнянського району Чернігівської обл.), котрі дали можливість прослідкувати більшість етапів виробництва посуду на пам'ятці сільського типу [1]. Починаючи від глиняної копанки закінчуючи горном для випалу.

Серед пам'яток Середнього Подніпров'я окремо слід виділити посад давньоруського Вишгорода, котрий має неабияке значення. Відкрити тут виробничі комплекси давньоруських гончарів відкривають широкі можливості для вивчення цієї галузі ремесла. Гонча-